

Irina IONESCU

Goldoni.

Punct de sprijin al universului teatral

Două pasiuni foarte puternice și mulți ani de studiu stau la baza tezei de doctorat a Otiliei Borcia, lucrare publicată de Editura Oscar Print.

Vizibil emoționată, în fața comisiei UNATC – București, comisie care i-a răsplătit anii de studiu acordându-i titlul de doctor cu mult râvnită distincție *Magna cum laudae*, autoarea a declarat că s-a *grăbit încet* (nu doar de dragul înțelepciunii și muzicalității dictonului latin), ci pentru că a preferat o lucrare de sinteză, în locul unei simple monografii. Gândindu-ne la impresionanta operă a lui Goldoni (ediția critică îngrijită de Giuseppe Ortolani numără 14 volume, peste 250 de compoziții dramatice) și la motivațiile autoarei, nici nu putea fi altfel.

În primul rând, datorită pasiunii pentru limba și pentru cultura italiană. O pasiune descoperită în adolescență, cultivată sub îndrumarea unor profesori precum Ovidiu Drimba, Alexandru Balaci, George Lăzărescu și întreținută apoi, cu foarte mult farmec, studenților Institutului Italian, studenți printre care am avut șansa să mă număr. O pasiune pe care nu știu să o descriu în cuvinte, dar pe care am învățat însă să o citesc în ochi și să-i răspund întotdeauna cu un zâmbet complice, de admirație și de recunoaștere.

A doua pasiune a Otiliei Borcia este pasiunea pentru teatru. O pasiune la fel de timpurie, crescută în timp și *autenticată*, în plus, printr-o alianță familială ce datează și ea... *de-o viață*.

Goldoni și personajele sale.

Extrem de bine documentată, lucrarea autoarei pleacă de la ideea că „analizarea condițiilor istorice și culturale care au dus la apariția creatorului și a operei acestuia” este o etapă absolut obligatorie. Astfel, „Carlo Goldoni, venețian al secolului XVIII, este încadrat atât în istoria Italiei de la începuturile ei, cât și în domenii și curente literare, în teorii estetice și filosofice”. Nu lipsește nici „creația lumii, văzută prin gândirea marilor filosofi creștini [...], discipoli în mare parte ai celor antici și mai ales ai lui Platon” (prof. univ. dr. George Lăzărescu).

Subcapitolele lucrării pot avea, din acest motiv, valoarea articolelor unui adevărat dicționar enciclopedic, inventarul ideilor estetice, filosofice sau religioase fiind aproape complet. Cercetarea pe verticală a fenomenului estetic începe cu primele noțiuni și se încheie cu „Studierea și cercetarea disciplinei esteticii în România”. Pentru a sugera, cât de cât, complexitatea și, în același timp, concizia și puterea de sinteză a lucrării, am extras câteva dintre titlurile subcapitolelor din prima parte a lucrării: „Renașterea sau elevația spre absolut”, „Concepțiile estetice ale idealiştilor germani”, „Reprezentanții existențialismului și fenomenologiei”. Teme de doctorat, fiecare în parte, toate aceste subiecte, sunt în lucrarea Otiliei Borcia răspuns la întrebarea „De ce estetica?”, întrebare urmată imediat de altele menite să ne apropie, cu pași mici dar siguri, de subiectul principal: „De ce literatura? De ce dramaturgia?”, „De ce teatrul?” și, abia în final, „De ce Goldoni?” Explicația autoarei: „această parcurgere succintă a traiectoriei esteticii în istoria culturii universale, cu referiri mai pregnante la primele perioade a fost necesară pentru stabilirea reperelor care au marcat *evenimentul Goldoni* în Italia și în Franța secolului XVIII, pentru alcătuirea *arborelui genealogic* al acestui mare dramaturg universal, autor al uneia dintre cele mai vaste opere dramatice”. Urmează, apoi, legăturile pe care Goldoni „le-a avut cu ceilalți membri ai imensei familii de literați și de dramaturgi”. Poeții și marii scriitori din Duecento, Trecento, Quattrocento, Cinquecento, Seicento și Settecento...

Dar firul Ariadnei duce și mai departe. *Labirintul* nu se termină aici pentru că: „a vorbi despre istoria teatrului italian înseamnă a căuta originile teatrului modern în cel al secolelor trecute...” Și mai mult decât atât: „Italia, țara celor cinci mări, învecinată cu Grecia europeană-asiatică și cu Egiptul african, nu putea fi decât un pământ al marilor tranziții, o patrie a confluenței istoriilor, artelor și religiilor a diferite popoare, care...”

Subcapitolele sunt intitulate acum: „Primele forme teatrale religioase – de la mistere, laude și pasiuni, la drama liturgică”, „Actorii primelor trupe teatrale. Dispariția comediei dell'arte”...

Cititorului atent i se arată însă acum legăturile care au determinat strictetea și minuțiozitatea cercetării. Primele dintre ele: „Goldoni a început să scrie teatru în tradiția tragediei antice grecești, de care s-a simțit atras prin dimensiunea fascinantă a ideologiei și tematicii filosofice [...] biografiile dramatizate *Molière*, *Torquato Tasso*, *Terenzio*, inspirate de textele altor scriitori predecesori, sau contemporani (Plaut, Terențiu, Molière, Lope de Vega, Metastasio), au fost, în general, replici la piese ilustre, precum *Don Juan Tenorio*, comedia fantastică și pasionată a lui Tirso de Molina, din care venețianul a preluat acea parte care se potrivea sensibilității lui. [Dar] nici o piesă dramatică goldoniană [...] nu a fost o adevărată tragedie în stil schillerian.”

Simple speculații sau jocuri estetice dictate de proximitatea bibliografiei parcurse, dovezi incontestabile, oricum, ale pasiunii autoarei pentru toate compozițiile venețianului.

Lucrare cu o structură-mamut, teza de doctorat a Otiliei Borcia abia începe însă capitolele dedicate personalității lui Carlo Goldoni. Și o face metodic.

Cronologic și evenimentțial: analizează capodoperele, prezintă libreturile muzicale, tragediile sau piesele exotice, traduce inspirat din textele originale, oferă detalii despre celebrul conflict cu Carlo Gozzi și susținătorii săi, și reușește să ne transmită amărăciunea exilului parizian, unde Goldoni, „speriat de o bătrânețe neprotejată”, a crezut că își va găsi, cel puțin, confortul traiului cotidian. Extrem de impresionantă mi s-a părut povestea exilului, chiar dacă nu făcea parte dintre noutățile absolute descoperite în volum, destul de multe la număr și ele.

Diferențele și prejudecățile culturale ale parizienilor, care nu așteptau de la Goldoni decât piese exotice, scenariii de *commedia dell'arte* și, apoi, barierele lingvistice, care îl împiedicau să mânuiască vocabularul limbii franceze cu aceeași dexteritate cu care jongla cu dialectul venețian au dus la decepționarea profundă a dramaturgului, el neputându-se adapta stilului și contextului în care funcționa comunitatea teatrală pariziană. Spiritualitatea regională, la nivelul limbii care „revela umorul și aspectele comice ale comportamentului unei întregi națiuni”, de multe ori printr-un singur cuvânt de spirit, nu și-a găsit locul la Paris. Fascinația teatrală a lui Goldoni a rămas astfel fidelă pe deplin *orașului-spectacol* care a *hrănit-o* cu viața și cu carnavalul său. „Scriitorul italian a fost mai întâi venețian, pentru că personajele sale, risipite apoi în toată Italia, în Franța, în Europa, în lume, s-au născut în beneficul golf al Adriaticii, decorat cu minunatele biserici și palate ale dogilor, cu elegantele regate și gondole plutind pe canale”.

Ironic punct final al unui articol despre o lucrare care depășește și acest moment, sfârșind în contemporaneitate, printre Pirandello, Eduardo de Filippo, Ugo Betti...

Otilia Doroteea Borgia, *Plurivalența comicalului în teatrul lui Carlo Goldoni. Interferențe estetice spațio-temporale. Cuvânt introductiv de prof. univ. dr. George Lăzărescu*. Editura Oscar Print, București, 2002, 293 pag.

Constantin PARASCHIVESCU

O provocare de demnitate

Adevăr indiscutabil, și tulburător totuși, formulează cunoscutul ziarist Cristian Tudor Popescu în prezentarea volumului de critică teatrală al tinerei sale colege Cristina Modreanu, *Șah la regizor*, când spune: „Actorul, prin efemerul asumat al artei sale scrise pe aer, trăiește în viitor doar prin cuvintele criticului de teatru contemporan cu el”. Am verificat asta prin propria experiență de deslușire a unor mari creații din trecut, din care n-au rămas, în multe cazuri, decât cronici risipite prin periodice, superficiale sau nu, contradictorii, eliptice sau câte o notiță de can-can. Printre rânduri, dintre adjective pompoase sau epitete parodice, se înfiripă cumva câte o siluetă de fum în care licărește, uneori, jarul care a plâsmuit-o. Multe condeie neavenite altădată, multe și-acum, nepăsătoare la rostul mai adânc de martore ale vremii.

Din fericire, și martori responsabili, competenți și serioși. Mai mulți dinspre partea feminină, azi, care onorează breasla, unde în biroul secției sunt doar doi bărbați la cinci femei. Printre ele, Cristina Modreanu, „critic de teatru tânăr și serios, combinație rar întâlnită în ziua de azi”, cum o descrie tot domnul Popescu.